

Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling

Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert het kabinet en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal en economisch beleid en over belangrijke wetgeving op sociaal-economisch terrein. Ook is de SER betrokken bij de uitvoering van enkele wetten.

De SER is in 1950 bij wet ingesteld. Zitting in de SER hebben vertegenwoordigers van ondernemers en van werknemers, en kroonleden (onafhankelijke deskundigen). De raad is een onafhankelijk orgaan dat door het gezamenlijke Nederlandse bedrijfsleven wordt gefinancierd.

De SER wordt bij de uitvoering van zijn functies bijgestaan door een aantal vaste en tijdelijke commissies. Enkele vaste commissies zijn onder bepaalde voorwaarden ook zelfstandig werkzaam.

Actuele informatie over de samenstelling en de werkzaamheden van de SER en zijn commissies, persberichten en het laatste nieuws zijn te vinden op de website van de SER. Ook alle adviezen die sinds 1950 zijn verschenen, zijn daar te vinden. Adviezen van de laatste jaren zijn ook in gedrukte vorm verkrijgbaar.

Het SERmagazine brengt maandelijks nieuws en achtergrondinformatie over de SER, de overleconomie en belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen.

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
T 070 3499 499
E communicatie@ser.nl
www.ser.nl

©2015, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling	9
3. Inspirerende praktijken in mondiale duurzame ontwikkeling	13
3.1 FrieslandCampina: Kwaliteitsverhoging door kennisuitwisseling	13
3.2 Hivos en True Price: Inzicht in de 'echte prijs' van bloemen	15
3.3 FMO: Financieren met impact	16
3.4 AkzoNobel: Duurzame relaties met leveranciers	17
3.5 IDH Elektronica: Investeren in arbeidsomstandigheden	18
3.6 Fairfood en FNV: Training van vakbondsleden in Marokko	20
3.7 Fairphone: De werkvloer betrekken bij verbeteringen	21
4. Prioriteiten in mondiale duurzame ontwikkeling	23
Bijlagen	
Bijlage 1: Sprekers expertmeetings	31
Bijlage 2: Samenstelling commissie IMVO	33

Rapport

1 Inleiding

De Nederlandse overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties, consumenten en maatschappelijke organisaties verwachten dat bedrijven zakendoen met respect voor mensenrechten en milieu. Internationaal is dat vastgelegd in de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (hierna OESO-richtlijnen) en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna UNGP's) en fundamentele arbeidsnormen van de ILO die hier deel van uitmaken.

In het SER-initiatief internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) hebben werkgevers- en werknemersorganisaties zich sinds 2008 gecommitteerd om verschillende activiteiten te ontplooiën om de implementatie van internationale richtlijnen voor MVO te bevorderen. In voorgaande jaren heeft de commissie IMVO zijn activiteiten vooral gericht op beheersing en beperking van negatieve effecten en risico's op belanghebbenden.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen biedt echter ook marktkansen voor Nederland, en tevens goede mogelijkheden voor een businesscase voor Nederlandse bedrijven. Tegen deze achtergrond is de commissie eind 2014 aan de slag gegaan met het overkoepelende thema 'Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling' en het deelthema 'Leefbaar loon'.

Doel van deze themarapportage is tweeledig

In hoofdstuk 2 beschrijft de rapportage kansen in mondiale duurzame ontwikkeling. Hoofdstuk 3 geeft voorbeelden van bedrijven die kansen weten te benutten en tegelijkertijd invulling trachten te geven aan de internationale normen¹. Door een beschrijving van zulke inspirerende praktijken wil de commissie – ten eerste – bedrijven stimuleren om verdere implementatie van de internationale normen ter hand te nemen en de kansen die dit biedt te benutten. Om goede voorbeelden op te schalen zijn transitie nodig die om een inzet vragen van overheden, bedrijven, sociale partners en maatschappelijke organisaties. De commissie wil – ten tweede – die partijen adresseren, door in hoofdstuk 4 prioriteiten te formuleren.

1 De meeste van de in deze rapportage opgenomen casussen zijn toegelicht tijdens de expertmeetings. In bijlage 1 is een lijst met sprekers opgenomen.

In een separate brochure gaat de commissie in op het thema leefbaar loon. Die brochure is bedoeld voor bedrijven die werk willen maken van een leefbaar loon, maar niet goed weten hoe. De brochure gaat in op de relevante internationale richtlijnen. Tevens laat de brochure zien dat bedrijven die werken aan een leefbaar loon, daar zelf ook voordelen van kunnen hebben.

2 Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling

De recente financiële en economische crisis, de daaraan voorafgaande crises op het gebied van voedsel, energie en andere natuurlijke hulpbronnen, de klimaatverandering en de aanhoudende armoede in grote delen van de wereld zijn duidelijke signalen dat er structurele veranderingen in de wereld noodzakelijk zijn. Business-as-usual is geen optie meer.

Tegelijkertijd ligt er een groot potentieel in ontwikkelingslanden en opkomende markten. Zo waren de BRIC-landen de afgelopen jaren goed voor bijna 50 procent van de totale wereldwijde economische groei. Veel kansen liggen er ook in Afrika (zie kader). Het is belangrijk die economische kansen te benutten binnen de kaders van een duurzame ontwikkeling. Op dit moment wordt er hard gewerkt aan nieuwe afspraken voor ontwikkeling en duurzaamheid; de zogenaamde post-2015 ontwikkelingsagenda. De nieuwe duurzame ontwikkelingsdoelen zullen een onderdeel gaan vormen van een wereldwijde ontwikkelingsagenda met aanspreekbare, duidelijke en meetbare doelstellingen voor alle landen.

Mondiale duurzame ontwikkeling zorgt internationaal voor veel dynamiek, waarin kansen liggen voor Nederland en Nederlandse bedrijven¹.

Kansen in Afrika

In het jaar 2000 noemde *the Economist* Afrika 'the Hopeless Continent'. Inmiddels wordt steeds vaker gesproken van 'the African Growth Miracle'. Het continent kende in 2014 een economische groei van ruim 4 procent en de verwachting is dat de groei in 2015 zal uitkomen tussen 5 en 6 procent.

Het potentieel van Afrika is groot*:

- Omdat Afrika een jonge bevolking heeft, zal het continent in de toekomst over het grootste arbeidspotentieel ter wereld beschikken. Naar verwachting zal de

* McKinsey Global Institute (2010) *Lions on the move: The progress and potential of African economies*.

1 Zie ook: SER (2012) Advies *Verschuivende economische machtsverhoudingen*.

arbeidsmarkt in Afrika in 2040 uit 1,1 miljard mensen bestaan, meer dan in China of India. Als Afrika in staat is de jeugd goed op te leiden, kan Afrika een van de belangrijkste productiegebieden in de wereld worden.

- Afrika beschikt over ruim 10 procent van de oliereserves in de wereld, 40 procent van het goud, 80-90 procent van het chroom en platina, en vele andere mineralen. Als Afrika de baten daarvan op duurzame wijze weet aan te wenden dan kan het continent profiteren van de aanhoudend stijgende vraag naar grondstoffen en mineralen.
- 60 procent van de nog onontgonnen potentiële landbouwgrond van de wereld ligt in Afrika. Daarmee liggen er in Afrika enorme mogelijkheden om voedsel te gaan exporteren naar andere continenten. Volgens prognoses zal de agrarische output van thans 280 miljard dollar per jaar stijgen naar 880 miljard dollar in 2030.

Buitenlandse investeerders onderkennen dat potentieel. De directe investeringen uit het buitenland groeiden van 9 miljard dollar in 2000 naar ruim 80 miljard in 2014. Als de economische groei doorzet, zullen de consumptieve bestedingen in Afrika de komende tien jaar bijna verdubbelen. Veel Afrikanen zullen meer geld aan voedsel, drank, telecommunicatie en huisvesting gaan besteden. De consumptiemarkt zal in veel landen groot genoeg worden om het voor bedrijven zeer aantrekkelijk te maken om er te investeren.

Uiteraard zijn er grote verschillen binnen het continent en binnen landen. Landen als Ghana en Kenia ontwikkelen zich snel. Landen waar politieke- en macro-economische stabiliteit ontbreekt of nog fragiel is, zoals Sierra Leone en Kongo (DRC) blijven achter. Daarnaast proberen nog altijd veel Afrikanen een betere toekomst in Europa te vinden.

MVO als markt

De huidige fase van globalisering kenmerkt zich door het opknippen van economische activiteiten en het ordenen ervan in wereldwijde waardeketens. Nederland neemt intensief deel aan deze vorm van internationale arbeidsdeling. De uitdaging voor een hoogontwikkelde economie als de Nederlandse is om in de waardeketen vooral de hoogwaardige schakels voor haar rekening te nemen. Werd vroeger vooral verdiend aan fabricage en assemblage van producten, inmiddels wordt de toegevoegde waarde vooral in schakels ervoor – bijvoorbeeld innovatie en ontwerp – en erna – bijvoorbeeld logistiek en marketing – gerealiseerd².

Wanneer Nederlandse bedrijven zich meer concentreren op hoogwaardige schakels en andere activiteiten outsourcen naar bijvoorbeeld ontwikkelingslanden, dan betekent dat wel een grotere kans op IMVO-risico's. Nederlandse bedrijven kunnen direct of indirect betrokken raken bij kinderarbeid, levensgevaarlijke werksituaties, het onrechtmatig in bezit nemen van grond of schade aan kwetsbare ecosystemen.

Tegelijkertijd nemen opkomende landen niet alleen maar genoeg met een rol als exporteur van bijvoorbeeld grondstoffen. In toenemende mate zullen ook zij de economisch aantrekkelijke verwerkingsstap opeisen. China produceert bijvoorbeeld tegenwoordig veel meer machines en apparatuur en relatief steeds minder speelgoed en kleding. Daardoor worden Chinese bedrijven meer concurrerend op de wereldmarkt en daarmee ook voor Nederlandse bedrijven³.

In dit speelveld kan Nederland zich onderscheiden met duurzaamheid en kwaliteit, zoals ook blijkt uit het volgende citaat: *“De strakke naleving van strengere Europese milieu- en kwaliteitsnormen waren eerst een concurrentienadeel ten opzichte van het Verre Oosten”, aldus een duurzaamheidsmanager. “Door schandalen en de toenemende aandacht voor milieuvervuiling met name in Azië, zijn de strengere Europese normen nu een concurrentievoordeel. Aziaten hebben meer vertrouwen in Europese producten”*⁴.

Duurzaamheid en kwaliteit kunnen Nederland concurrentievoordelen bieden. Het benutten van die kansen kan tevens leiden tot een vermindering van risico's in ontwikkelingslanden en opkomende markten. Andersom is een vermindering van risico's ook een voorwaarde om kansen te kunnen benutten. Zonder positieve impact in ontwikkelingslanden en opkomende markten kunnen Nederland en Nederlandse bedrijven zich niet onderscheiden met een duurzame reputatie.

Besef dat Nederland en Nederlandse bedrijven de kansen kunnen benutten van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen is er wel. Er zijn echter grote verschillen in ambitieniveau. Een van de deelnemers van de expertmeetings omschreef werken buiten Nederland als 'wakker worden vanuit een slaaptoestand' vanwege het grote verschil in snelheid van de ontwikkelingen.

2 Een recent onderzoeksrapport van de SER-commissie SEA verkent waar de mogelijkheden liggen om het structurele groeivermogen van de Nederlandse economie te versterken: SER (2015) Rapport *Verhogen maatschappelijke welvaart via arbeidsinzet en arbeidsproductiviteit*.

3 Groot S.P.T., H.L.F. de Groot, A.M. Lejour & J. Möhlmann (2011) *The rise of the BRIC countries and its impact on the Dutch economy*, CPB.

4 VNCI (2014) *Rapport Duurzaamheid 2013*, p. 8.

MVO als businesscase

Maatschappelijk verantwoord ondernemen biedt marktkansen voor het Nederlandse bedrijfsleven als geheel, maar ook goede mogelijkheden voor een businesscase voor individuele Nederlandse bedrijven. Bedrijven die maatschappelijk verantwoord ondernemen, zijn zich meer bewust van maatschappelijke uitdagingen, handelen toekomstgericht en innovatief, hebben draagvlak van hun stakeholders (trouwe klanten, gemotiveerde werknemers, goede contacten met investeerders, burgers en maatschappelijke organisaties) en hebben op de langere termijn dus een betere concurrentiepositie.

Uit recent onderzoek onder zo'n 1000 Nederlandse bedrijven blijkt dat ruim twee derde van hen aan maatschappelijk verantwoord ondernemen doet. De MVO-activiteiten hebben echter nog vrij vaak een dicht-bij-huis-karakter. Zo bieden veel bedrijven leerwerkplekken aan en/of investeren in een veilige en gezonde werkomgeving. Activiteiten verder van huis – bijvoorbeeld op arbeids- en mensenrechten in de keten – vinden bedrijven lastiger handen en voeten te geven⁵.

Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om risico's voor belanghebbenden te beperken en de invloed die zij hebben om de situatie te verbeteren of te voorkomen, aan te wenden. Bedrijven zouden na moeten gaan of er een businesscase te creëren is om deze risico's aan te pakken. Risico's en kansen zijn namelijk twee kanten van dezelfde medaille die integraal kunnen worden benaderd.

Er zijn goede voorbeelden van bedrijven die positieve impact hebben en tegelijkertijd een businesscase weten te maken. Hoofdstuk 3 van deze rapportage beschrijft daarvan een aantal. De beschreven routes bieden weliswaar geen garantie dat volledig wordt voldaan aan de UNGP's en OESO-richtlijnen, maar geven wel vertrouwen dat op betekenisvolle wijze aan het normenkader tegemoet wordt gekomen.

5 MVO-Nederland (2015) *Nationale MVO Monitor*.

3 Inspirerende praktijken in mondiale duurzame ontwikkeling

3.1 FrieslandCampina: Kwaliteitsverhoging door kennisuitwisseling

Casus

Via het Dairy Development Programme (DDP) stelt FrieslandCampina lokale melkveehouders in staat hun bedrijf zo goed mogelijk te leiden en de zuivelproductie kwalitatief en kwantitatief op een hoger niveau te brengen. Focuslanden zijn Indonesië, Thailand, Maleisië, Vietnam, China, Nigeria en Rusland.

Het dairy development-programma draagt op drie manieren bij aan ontwikkeling van lokale boeren:

- verbeteren van de kwaliteit en veiligheid van rauwe melk;
- verhogen van de productiviteit;
- boeren ondersteunen om een markt te vinden voor hun melk.

FrieslandCampina gebruikt daarbij verschillende instrumenten:

- delen van kennis en expertise met lokale melkveehouders en coöperaties d.m.v. missies van FrieslandCampina-leden melkveehouders en medewerkers;
- consultancy services o.a. op het gebied van voermanagement, fokkerij, hygiëne, dierziektebestrijding, transport en opslag en melkafrekeningssystemen;
- opzetten van kenniscentra voor trainingen, demonstraties, onderzoek en innovatie;
- faciliteren van projecten m.b.t. lokale infrastructuur zoals melkcollectiecentra, slaan van waterputten en rijdende melkontvangst;
- organiseren van veldbezoeken aan Nederland voor stakeholders uit focuslanden.

Het programma bestaat uit verschillende activiteiten, waaronder:

- Oprichting van een dairy zone in Vietnam: Een dairy zone is een cluster van melkveehouders die worden opgeleid voor het beheren van duurzame professionele familiebedrijven, met oog voor de productiviteit per koe en de kwaliteit van de melk. De dairy zone draagt bij aan een betere kwaliteit van de melk en professionalisering van de melkveehouderij in Vietnam. Daarnaast genereert het project extra banen en zorgt het voor de ontwikkeling van de veevoersector.
- Het oprichten van het Sino-Dutch Dairy Development Centre (SDDDC) in China: samen met Wageningen UR en de China Agricultural University richtte FrieslandCampina in 2013 het Sino-Dutch Dairy Development Centre op. Sindsdien

hebben de coöperatieve veeverbeteringsorganisatie CRV, de Rabobank en Zhongdi Farm zich ook aangesloten bij dit samenwerkingsverband. Het SDDDC richt zich op het verbeteren van de productiviteit, de veiligheid en het kwaliteitsniveau van de logistieke zuivelketen in China. Nederlandse kennis op het gebied van zuivelproductie wordt gedeeld met Chinese deskundigen in de zuivelsector en experts en beleidsmakers in zuivelonderzoek en de zuivelindustrie. Kennis wordt o.a. gedeeld door het organiseren van praktische trainingen, uitwisselingsprogramma's voor PhD-studenten en universitaire docenten, en veldbezoeken aan Nederland. Inmiddels is een Dutch Dairy Expertise Centre opgericht in de buurt van Beijing, waar lokale farmmanagers getraind worden.

- Ondersteuning, samen met Rabobank Foundation, van lokale melkveehouders in Indonesië en Vietnam door de inzet van kennis en kunde en het verstrekken van financieringen tegen relatief gunstige voorwaarden. De financieringen zijn bedoeld voor de aankoop van koeien, verbetering van het stalklimaat en biogasinstallaties. FrieslandCampina neemt de melk af. De rente en aflossing worden ingehouden op het melkgeld, zodat de melkveehouders beetje bij beetje hun schuld kunnen aflossen.

FrieslandCampina lijkt goede vooruitgang te boeken met het dairy development-programma. Resultaten zijn onder meer een verbeterde melkkwaliteit, toename van de productiviteit en een verbeterde infrastructuur voor melkcollectie. Om de voortgang beter te kunnen monitoren ontwikkelt FrieslandCampina SMART-doelstellingen.

Waar liggen kansen?

Nederland heeft veel mogelijkheden om zijn kennis op het gebied van duurzaamheid te vermarkten, bijvoorbeeld in relatie tot voedselproductie, watervoorziening en -reiniging, bodemsanering en afvalverwerking. Wereldwijd is er veel vraag naar deze kennis. Zoals het voorbeeld van FrieslandCampina laat zien, zijn training en kennisuitwisseling goede instrumenten om posities te verwerven in groeiemarkten en tevens mede vorm te geven aan transities in ontwikkelingslanden.

3.2 Hivos en True Price: Inzicht in de ‘echte prijs’ van bloemen

Casus

True Price is een not-for-profit sociale onderneming die bedrijven, NGO's en overheden aan informatie helpt die nodig is voor risicomanagement, innovatie- en stakeholdermanagement. True Price probeert de ‘echte’ prijs van producten inzichtelijk te maken door de sociale, economische en ecologische impact in kaart te brengen.

In opdracht van Hivos heeft True Price voor de bloemensector in Kenia laten zien hoe een dergelijke impactmeting kan bijdragen aan het versterken van een businesscase. Gekeken is naar IMVO-risico's die niet in de bloemenprijs zijn doorberekend, zoals living wages, klimaatveranderingen en landgebruik. De ‘true price’ is de retailprijs plus externe sociale en milieukosten. De retailprijs van de roos is € 0,70. Voor de ‘true price’ komt er € 0,15 bij aan milieukosten en € 0,07 aan sociale kosten. De grootste impact is, aan de sociale kant, de onderbetaling van werknemers en, aan de milieukant, het gebruik van niet-hernieuwbare energie. Indien die kosten in de bloemenprijs zouden worden doorberekend, dan zouden de bloemen in Nederland dus ca. dertig procent duurder zijn.

Vervolgens doet True Price aanbevelingen om de kosten terug te brengen. Daartoe wordt gekeken naar bestaande innovaties in de sector. Bekeken wordt wat deze innovaties bijdragen aan de verbetering van de externe kosten en wat dat betekent voor de winstgevendheid per hectare. Het onderzoek liet zien dat veiligheids-training aan medewerkers en milieuvriendelijker transport over water de ecologische en sociale footprint van de bloemenproductie verminderen en kostenbesparingen opleveren.

Waar liggen kansen?

Volgens een studie door KPMG staat tegenover elke verdiende dollar 40 dollarcent aan niet-betaalde milieukosten en als er niets gebeurt verdubbelen de milieukosten elke 14 jaar¹. True Price maakt zulke kosten zichtbaar. Die transparantie kan bedrijven helpen om bepaalde bedrijfsprocessen – zoals logistiek en verpakking – efficiënter in te richten. Daardoor kunnen hogere marges ontstaan zodat IMVO-risico's kunnen worden aangepakt, terwijl tegelijkertijd de businesscase wordt gehandhaafd of zelfs versterkt.

1 KPMG (2012) *Expect the unexpected: Building business value in a changing world.*

3.3 FMO: Financieren met impact

Casus

De FMO ondersteunt het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden om duurzame ontwikkeling te bevorderen. De FMO doet dat door middel van leningen, participaties, garanties en andere investeringsbevorderende maatregelen. FMO focust op een specifieke categorie: bedrijven die op zich wel kansrijk zijn en solide geleid worden, maar bij commerciële banken geen kredietlijnen krijgen omdat het risico te groot wordt geacht. FMO concentreert zich op drie sectoren: financiële instellingen, energie en agribusiness. In andere sectoren zoals infrastructuur en telecom is FMO ook actief met partners die het initiatief nemen.

FMO heeft zich als eerste ontwikkelingsbank in de wereld een duidelijk doelstelling gesteld, te weten: de impact verdubbelen, de uitstoot halveren en een goed rendement behalen. FMO meet de impact via het creëren van werkgelegenheid en wil dat verdubbelen in 2020.

In de praktijk gaat FMO veelal met bedrijven in zee die nog niet aan de standaarden voor milieu, sociaal en goed bestuur voldoen. FMO kan als ontwikkelingsbank een grote bijdrage leveren om ervoor te zorgen dat die bedrijven wél aan de voorwaarden gaan voldoen. Dat geschiedt op basis van een risicoanalyse en het maken van afspraken met het bedrijf over verbeteringsplannen voor een aantal jaren. Wanneer een bedrijf aan de voorwaarden voldoet, dan kan FMO de rente aanpassen.

“Het belangrijkste is dat er een goede analyse gemaakt wordt van het bedrijf om te kijken waar de grootste risico’s zitten. Er wordt vaak gezegd dat bedrijven zich moeten houden aan de regels die internationaal zijn opgesteld en dat het dan wel goed zou komen. Maar die richtlijnen werken in de praktijk niet altijd goed, omdat ze veel te breed zijn en niet toegespitst op de realiteit van een bedrijf. Je moet meedenken met een bedrijf: hoe zijn de werkomstandigheden? Hoe ga je terug in de productieketen en controleer je waar je producten vandaan komen? Wij stellen een advies op en maken in een contract hele concrete afspraken”².

Daarnaast heeft FMO een klachtenmechanisme ontwikkeld samen met de Duitse ontwikkelingsbank DEG. Dit Independent Complaints Mechanism is sinds 2014 van

² Vice Versa (2011) *Nanno Kleiterp (FMO): Overheid moet goed oppassen dat ze de markt niet verstoort*, 12 januari 2011.

kracht. Via dit klachtenmechanisme kunnen gemeenschappen die door investeringen van de FMO of DEG worden geschaad, hun klachten onafhankelijk laten toetsen of toegang krijgen tot een bemiddelingsproces.

Waar liggen kansen?

Voor financiële instellingen is er een bijzondere rol weggelegd in transitie naar mondiale duurzame ontwikkeling. Niet alleen moeten zij zelf hun bedrijfsprocessen verduurzamen. Via de kapitaalmarkt hebben grote beleggers en financiële instellingen in toenemende mate invloed op de werkwijze van andere ondernemingen. De financiële sector heeft dus ook een betrokkenheid bij de verduurzaming van andere delen van de economie.

Het voorbeeld van FMO laat zien dat rendement en duurzaamheid heel goed samen kunnen gaan. Als een bedrijf de afspraken over verduurzaming implementeert, dan betekent dat voor FMO een lager risico.

3.4 AkzoNobel: Duurzame relaties met leveranciers

Casus

Sinds 2007 voert AkzoNobel 'supplier support visits' uit bij leveranciers in groei-markten. Bij deze bezoeken gaan inkoopmanagers samen met Health, Safety & Environment-managers bij leveranciers langs. Er vindt een analyse plaats van het gehele leveranciersnetwerk en op het gebied van kwaliteit, duurzaamheid en sociaal beleid worden langetermijnafspraken gemaakt.

Het programma begint met een inspectie in de fabriek van leveranciers. De accommodatie en de apparatuur dienen veilig, schoon en goed onderhouden te zijn. Het personeel moet veilig kunnen werken, in staat zijn een redelijk salaris te verdienen binnen normale werktijden en mogelijkheden hebben voor opleiding. Kinderarbeid is uitgesloten.

Anders dan bij compliance audits, waarbij het strikt om de naleving van standaarden gaat en bedrijven zelf veranderingen moeten zien aan te brengen, biedt AkzoNobel samenwerking aan. Wanneer het bedrijf de moeite doet om te investeren in verbeteringen volgens de standaarden, garandeert AkzoNobel dat het gedurende een aantal jaren zal blijven afnemen. Verder helpt AkzoNobel bij het vergroten van de efficiëntie en kwaliteit, het verminderen van afval en het implementeren van de standaarden en processen.

Zo'n 90 procent van de toeleveranciers is met AkzoNobel in zee gegaan; inmiddels lopen er zo'n 300 programma's. De programma's kijken ook naar volgende schakels in de keten. Veel leveranciers waarmee AkzoNobel samenwerkt, kopen hun grondstoffen weer bij bedrijven waarmee AkzoNobel ook een programma heeft. Indien leveranciers grondstoffen kopen bij andere toeleveranciers, dan bekijkt AkzoNobel of ook die bedrijven aan het programma toegevoegd moeten worden.

Kenmerkend voor de supplier support visits is de dialoog. Er wordt geprobeerd om samen met de leverancier duurzaamheid en veiligheid na te streven. Door leveranciers een businesscase te demonstreren over de voordelen van duurzaam ondernemen en risicobeheer, tracht AkzoNobel de leverancier bewust te maken van de kansen die IMVO-risicomanagement een bedrijf kan bieden. Door op deze manier samen te werken met hun leveranciers krijgt het bedrijf toegang tot betrouwbare toevoer van kwalitatief hoogwaardige producten die volgens duurzaamheidsstandaarden geproduceerd zijn. De leverancier is gegarandeerd van een bepaalde afname en kan efficiënter produceren. Tegelijkertijd is er ook winst voor werknemers wat veilige arbeidsomstandigheden, werkpauses, verblijf en scholingsmogelijkheden betreft.

Waar liggen kansen?

De casus van AkzoNobel laat zien dat zelf op bezoek gaan bij een leverancier, polshoogte nemen van de omstandigheden en vervolgens samenwerken aan verbetering belangrijke toevoegingen zijn aan de meer traditionele auditing met bijbehorende afvinklijsten. Afnemers gaan met leveranciers voor een langere termijn een contract aan en werken samen aan verbetering van de productieomstandigheden. Hierbij gaat de verbetering van efficiëntie en productiviteit hand in hand met de controle op de naleving van standaarden. Zo zien leveranciers het belang van IMVO-risicomanagement in en heeft een internationaal opererend Nederland bedrijf de zekerheid dat ze met een duurzame leverancier een relatie zijn aangegaan.

3.5 IDH Elektronica: Investeren in arbeidsomstandigheden

Casus

IDH heeft samen met KPMG en INFACIT onderzoek gedaan naar arbeidsomstandigheden in de elektronicasector in de Pearl River Delta in China. In China is een tekort aan arbeid en stijgen de lonen. Tegelijk is het belangrijk voor de fabrieken om de concurrentiepositie te behouden door de kosten per werknemer laag te houden. Uit het onderzoek kwam naar voren dat het grootste probleem voor de fabrieken in

China het hoge verloop was. In het onderzoek is nagerekend wat personeelsverloop kost. Er is in kaart gebracht wat aan een vertrekkende arbeider wordt betaald, wat het kost om iemand aan te nemen en hoe dat zich uiteindelijk vertaalt op de marge per product. Hierbij valt ook te denken aan hogere productiviteit van een personeelsbestand met een lager verloop en lagere onkosten in verband met minder foutieve productie en herstelwerkzaamheden.

IDH constateerde dat leveranciers van elektronica vaak terughoudend zijn om te investeren in de arbeidsomstandigheden. Ze zien dergelijke investeringen als 'cost-only'. Het onderzoek laat echter zien dat investeringen door elektronicaleveranciers in de arbeidsomstandigheden een rendement kan bieden binnen 4 tot 20 maanden. Inspanningen als het creëren van betere werkomgeving of het investeren in opleidingen, kunnen leiden tot een verbetering van de marges van fabrikanten. De productiviteit van werknemers zal stijgen en de loyaliteit van werknemers neemt toe³. De kosten voor bijvoorbeeld het aantrekken van nieuw personeel nemen daarmee af. Westerse afnemers die langduriger een contract aangaan met leveranciers en samen met de leveranciers investeren, kunnen hiervan eveneens profiteren.

Het onderzoek is onderdeel van een breder IDH-programma waarbij voor leveranciers een dialoogvormingsproces tussen managers en medewerkers wordt gefaciliteerd om zaken als lonen, arbeidstijden en dergelijke bespreekbaar te maken. Vakbonden hebben een zetel in de zogeheten reflectiegroep, die iedere zes maanden reflecteert op de voortgang van het programma.

Waar liggen kansen?

Bedrijven die internationaal opereren, hebben een duidelijk impact op het ontwikkelingsproces van mensen in en om hun waardeketen. Zo hebben volgens het CBS in China bijna 1 miljoen mensen werk door Nederlandse consumptie⁴.

Het IDH-programma laat zien dat investeren in betere arbeidsomstandigheden en hogere medewerkerstevredenheid een win-winsituatie is. Bedrijven die investeren in arbeidsomstandigheden in fabrieken kunnen daarmee hun winstmarges verbeteren en hun concurrentievoordeel verstevigen.

3 KPMG, IDH en INFAC (2013) *Business case analysis for responsible electronics manufacturing*.

4 CBS (2015) *Internationaliseringsmonitor 2015*; eerste kwartaal.

Coalities van bedrijven (inkopers & leveranciers), vakbonden, NGO's en/of overheden en multistakeholderinitiatieven kunnen vaak meer impact realiseren dan individuele bedrijven. Het IDH-elektronicaprogramma is daarvan een voorbeeld.

3.6 Fairfood en FNV: Training van vakbondsleden in Marokko

Casus

Marokko is de grootste niet-Europese tomatenexporteur naar de EU. Meer dan 90 procent van de Marokkaanse tomatenexport gaat naar de EU.

De tomaten worden geplukt door landarbeiders tegen lage lonen en onder slechte omstandigheden. In de agrarische sector in ontwikkelingslanden zijn bovendien vrouwen vaak sterk oververtegenwoordigd. Naast het werk vervullen vrouwen onder meer een grote rol in de opvoeding van kinderen en de (financiële) ondersteuning van ouders. Mannen vervullen veel vaker managementposities en meer geavanceerde taken. Uitbuiting en seksueel misbruik komen veelvuldig voor.

Fairfood International heeft de situatie van de tomatenplukkers onder de aandacht gebracht van de grote retailers in Europa⁵. Door het gesprek aan te gaan wil Fairfood bereiken dat werknemers in de keten in ieder geval een eerlijk loon ontvangen.

Tegelijkertijd zijn samen met FNV Bondgenoten trainingen verzorgd aan plukkers en aan leden van de vakbond FNSA. De trainingen richten zich onder meer op:

- kennis van rechten van werknemers volgens de Marokkaanse arbeidswet;
- inzicht hoe de positie van vrouwen in het bedrijf en in de vakbond versterkt kan worden en hoe mannen en vrouwen elkaar hierin kunnen ondersteunen;
- vormen om arbeiders te verenigen en te organiseren;
- oefening om zich uit te spreken, te werken in groepen, met eigen voorstellen te komen, beslissingen te nemen en te debatteren.

De resultaten van de trainingen worden inmiddels zichtbaar⁶. In verschillende bedrijven zijn de salarissen verhoogd of zijn bonussen ingevoerd. Bussen worden ingezet voor het vervoer van het personeel. Een aantal kwekers hebben ook de risico's aangepakt van bestrijdingsmiddelen, bijvoorbeeld door werknemers daarover voor te lichten of over te stappen op biologische bestrijdingsmiddelen.

5 Fairfood international (2014) *The fruits of their labour: The low wages behind Moroccan tomatoes sold in European supermarkets*.

6 Speleers, B. (2014) Sta op, spreek je uit, *FNV-B-Magazine*, mei 2014.

Ook voor de Europese retailers kunnen er voordelen zijn. Stijgende kosten bij het verhogen van lonen en verbeteren van omstandigheden kunnen namelijk worden gecompenseerd door voordelen op het gebied van kwaliteit, productiviteit en reputatie.

Waar liggen kansen?

Sterke sociale partners en een goede sociale dialoog leveren een bijdrage aan transitie naar duurzame groei en aan volwaardige werkgelegenheid in ontwikkelingslanden⁷. Zo dragen zij bij aan goed bestuur, afstemming tussen sociale en economische doelen en de bevordering van volwaardige werkgelegenheid. De bijdrage die sociale partners, maatschappelijke organisaties en sociale dialoog kunnen leveren aan duurzame groei wordt in veel landen gefrustreerd; dit komt doordat overheden weigeren sociale partners en andere maatschappelijke organisaties te erkennen als gesprekspartners en hen zelfs actief bestrijden.

De casus van Fairfood en FNV toont dat sterke sociale partners en een goede sociale dialoog ook bijdragen aan een goed ondernemingsklimaat en het ondernemingsrisico verminderen, zowel voor lokale als voor internationale bedrijven.

3.7 Fairphone: De werkvloer betrekken bij verbeteringen

Casus

Fairphone is een sociale onderneming die een smartphone produceert met als doel om de elektronicaketten te verduurzamen. Fairphone heeft via crowdfunding een startkapitaal opgehaald en het eerste model, in totaal 60.000 stuks, op de markt gebracht. De volgende versie van de Fairphone is in ontwikkeling. Het bedrijf tracht alle stappen van het productieproces zo transparant en duurzaam mogelijk in te richten: geen gebruik van conflictmineralen, aandacht voor arbeidsomstandigheden in mijnen en fabrieken, duurzaam ontwerp en recycling van materialen.

Samen met productiepartner Guohong in China heeft Fairphone een Worker Welfare Fund voor de fabriekswerknemers opgericht. Voor elke Fairphone is \$5 belegd in dit fonds – \$2,50 van Fairphone en \$2,50 van Guohong zelf. Na de verkoop van de eerste 25.000 Fairphones in 2013 beschikte het Worker Welfare Fund over een bedrag van \$125.000. Het geld wordt besteed aan projecten die ten goede komen aan werknemers, met als doel om de veiligheid en kwaliteit van de werk-

7 SER (2011) *Advies Ontwikkeling door duurzaam ondernemen*.

omgeving te verbeteren, om opleiding en ontwikkeling te bevorderen, om de lonen te verbeteren of om recreatieve activiteiten te organiseren.

De werknemers hebben tijdens verschillende workshops uitleg gekregen over het fonds. Vervolgens is, in juni 2014, door de werknemers een comité van vertegenwoordigers gekozen. Het comité doet voorstellen voor de besteding van de middelen en voor de uitvoering van de projecten. Het eerste voorstel dat werd ontwikkeld, is een bonus voor alle werknemers en extra fruit bij de lunch.

Waar liggen kansen?

Werknemers op de werkvloer beschikken over veel praktische kennis die benut kan worden om productieprocessen, efficiënter, duurzamer en veiliger in te richten. Door werknemers te betrekken kunnen dus kostenvoordelen worden behaald en productiviteit en loyaliteit bevorderd. De koninklijke weg om werknemers te betrekken bij het verbeteren van lonen en arbeidsomstandigheden is via vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling. In veel landen wordt die vrijheid beperkt of gefrustreerd. Het voorbeeld van Fairphone laat zien dat bedrijven toch initiatieven kunnen ontplooiën om werknemers meer te betrekken.

4 Prioriteiten in mondiale duurzame ontwikkeling

Inspirerende voorbeelden zijn nodig om een beweging naar duurzame groei in te zetten. Transities of transformaties (zie kader) zijn nodig om ook op langere termijn ontwikkelingsimpact te hebben en het grote potentieel te kunnen benutten¹.

Fases in markttransformaties

Lucas Simons beschrijft hoe een duurzame markttransformatie stap voor stap doorlopen kan worden*. In fase 1 zijn het vaak NGO's of maatschappelijke initiatieven die problemen aankaarten. Koplopers in het bedrijfsleven starten vervolgens vaak symbolische projecten op. In fase 2 worden certificeringen en keurmerken gecreëerd. Op dat moment ontstaat concurrentie op duurzaamheid. In fase 3 gaan organisaties samenwerking opzoeken, omdat ze zich realiseren dat problemen te groot zijn om alleen op te lossen. Er worden coalities gesloten, waarin ook overheden deelnemen. In die vierde en laatste fase is een gelijk speelveld gecreëerd.

* Lucas Simons (2014) *Changing the food game*.

Om transities te verbreden en te versnellen zouden overheid en bedrijfsleven volgens de commissie aan de volgende prioriteiten verder invulling moeten geven:

1. Toon ambitie

Transities naar duurzame groei realiseren en de kansen daarvan benutten begint met ambitie. Een goed voorbeeld is de driedelige ambitie van FMO: de impact verdubbelen, de uitstoot halveren en een goed rendement behalen.

De voorbeelden laten zien dat er voor bedrijven met ambitie veel kansen liggen om in opkomende markten en ontwikkelingslanden nieuwe afzetmarkten aan te boren. Bedrijven kunnen daarbij profiteren van de goede Nederlandse reputatie op het gebied van kwaliteit en duurzaamheid.

Er is moed voor nodig om een stip op de horizon te zetten die zo ambitieus is dat het partijen oncomfortabel maakt en zo dichtbij dat nog niet alle oplossingen beschikbaar zijn. Zo kan Nederland in de topsectoren uiterlijk in 2020 koploper

1 Zie ook: SER (2010) *Advies Meer werken aan duurzame groei*.

zijn op het gebied van transparantie, internationale ketenverantwoordelijkheid en mensenrechten.

2. Breng het 'gelijke speelveld' op een hoger niveau

Hoge ambities moeten er niet toe leiden dat Nederland zichzelf uit de markt prijst. In veel sectoren, bijvoorbeeld de textiel, proberen bedrijven voortdurend tegen zo laag mogelijke kosten in te kopen. Met leveranciers wordt daarom scherp onderhandeld. Bedrijven die hun ontwikkelingsimpact willen vergroten door met een leverancier een duurzame relatie aan te gaan, kunnen daarmee het risico lopen hun concurrentiepositie te verslechteren. Vanwege het grote aantal spelers is het voor bedrijven zelf lastig om dat systeem te doorbreken. Internationale samenwerking is nodig. Zo staan (bedrijven in) de lidstaten met de Europese Unie sterker. Dankzij de grootte van de Europese markt vervullen de hoge EU-normen op het gebied van kwaliteit en duurzaamheid in toenemende mate wereldwijd een aanjagende rol. Een voorbeeld is *European Sustainable Palm Oil* (ESPO), een initiatief van MVO – de ketenorganisatie voor oliën en vetten en het Initiatief Duurzame Handel (IDH) om de Nederlandse inzet om 100 procent duurzame palmolie af te nemen, op te schalen tot een Europese ambitie voor 2020².

3. Versterk synergie tussen hulp en handel

Uit de voorbeelden blijkt dat kansen benutten voor een belangrijk deel mogelijk is binnen het bestaande beleidskader. Er is bijvoorbeeld een uitgebreid beleidsinstrumentarium voor exportbevordering. Handelsmissies bieden startende exporteurs een helpende hand bij het betreden van buitenlandse markten. Buitenlandse handelsposten vergroten de kans om markten in niet-OESO-landen te betreden. Het verbeteren van het imago van Nederland (Holland branding) om buitenlandse investeringen aan te trekken en het verder uitdragen van de kracht van het Nederlands product, gebeurt onder meer via het postennetwerk. Ook bedrijven zelf dragen bij aan het verder uitbouwen van die reputatie, bijvoorbeeld FrieslandCampina door het uitwisselen van kennis.

In Nederland is naleving van de OESO-richtlijnen – conform SER-advies³ – een voorwaarde om (financiële) overheidssteun te krijgen bij internationale handelsprojecten. Nederland zou kunnen bevorderen dat de UNGP's en OESO-richtlijnen zich meer vertalen in aandacht voor MVO-thema's bij overheden en multilaterale organisaties zoals de VN, de ILO en de Wereldbank alsmede in het internationale

2 MVO – de ketenorganisatie voor oliën en vetten en IDH, *Nederland zet zich in voor 100% duurzame palmolie in Europa*, persbericht, 28 januari 2015.

3 SER (2011) *Advies Ontwikkeling door duurzaam ondernemen*.

beleid van ontwikkelingssamenwerking. Dit zou betekenen dat er meer programma's en ondersteuning komen voor ontwikkelingslanden om te investeren en het internationale kader te gebruiken als standaard voor buitenlandse en lokale bedrijven.

4. Bevorder capacitybuilding op het gebied van MVO in ontwikkelingslanden.

Nederland kan zijn kennis en ervaring op het gebied van MVO delen met lokale ondernemersnetwerken, NGO's, vakorganisaties en overheden. Op die manier ontstaat ook MVO-bewustwording en MVO-beleid bij het lokale maatschappelijk middenveld en bij sociale partners ter plaatse waardoor zowel de sociale en milieuomstandigheden ter plaatse verbeteren als ook MVO in de handel en investeringsrelaties met het Nederlandse bedrijfsleven gemakkelijker en effectiever wordt. Het Sustainable and Inclusive Knowledge Center Kenya, opgericht met steun van de Nederlandse ambassade in Nairobi en MVO Nederland, is een goed voorbeeld van lokale MVO-capacity building. Ook opbouwprogramma's die in samenwerking met FNV Mondiaal en CNV Internationaal worden uitgevoerd, geven goede voorbeelden van dergelijke lokale capacity building.

5. Vorm strategische allianties

Zoals de voorbeelden van IDH en True Price laten zien, kunnen samenwerkingsverbanden in de sector of keten bedrijven helpen bij complexe MVO-risico's die zij niet alleen kunnen oplossen. Ook uitwisseling van kennis en ervaring helpt daarbij (zie kader).

Meer in het algemeen kan de Nederlandse traditie van overleg tussen stakeholders transitie versnellen. Strategische allianties van stakeholders kunnen vanuit gedeelde toekomstperspectieven en door uitwisseling van kennis zorgen voor een concurrentievoordeel ten opzichte van landen waar wantrouwen een effectieve samenwerking in de weg staat. Er lopen bijvoorbeeld momenteel verschillende trajecten om te komen tot IMVO-convenanten in sectoren.

Praktische tips en ervaring

De MVO-risicochecker van MVO Nederland is een waardevol instrument voor bedrijven – en vooral ook mkb – om hun MVO-risico's bij internationaal zakendoen in beeld te brengen, concrete tips te krijgen hoe men hier het beste mee om kan gaan en welke partijen hen hierbij kunnen helpen (o.a. NGO's, vakbonden, kennisinstellingen, ketencoalities, etc.). Zie www.mvorisicochecker.nl. Deze risicochecker wordt binnenkort ook door de EU gepromoot.

Ook het digitale platform *www.grensverleggers.nl* van MVO Nederland biedt ondernemers veel praktische ervaringen, kennis en interactiemogelijkheden bij vragen en dilemma's op terreinen als internationaal zakendoen, mensenrechten, sociale dialoog, integriteit, etc. Ondernemers wisselen hier ervaringen en dilemma's uit en kunnen hun vragen aan experts voorleggen. Zowel de MVO-risicochecker als de Facebookpagina van Grensverleggers worden inmiddels door vele duizenden ondernemers – vooral mkb – gebruikt.

6. Bevorder de sociale dialoog

De voorbeelden van Fairfood en Fairphone tonen dat de kruisbestuiving van samenwerking vooral groot kan zijn als lokale partijen, vakbonden en vertegenwoordigers van werknemers worden betrokken.

Sterke sociale partners en goede sociale dialoog leveren een bijdrage aan transitie naar duurzame groei. In 2011 heeft de raad diverse aanbevelingen gedaan om de sociale dialoog te bevorderen⁴. Vanuit ontwikkelingslanden en opkomende markten is er veel belangstelling voor de Nederlandse overlegeconomie. De overheid kan kennisuitwisseling over sociale dialoog nadrukkelijk verbinden met de handelsagenda.

Om tot een goede en effectieve sociale dialoog te komen, moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Zo zijn fundamentele arbeidsnormen van vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen een basisvoorwaarde. Wordt hier niet aan voldaan, dan is het onmogelijk om sterke werknemers- en werkgeversorganisaties op te bouwen – de tweede voorwaarde voor een succesvolle sociale dialoog – die goed zijn georganiseerd, professioneel worden geleid en over de noodzakelijke sociaal-economische expertise beschikken. Een derde voorwaarde voor succes is de onafhankelijkheid en representativiteit van de sociale partners. Vertegenwoordigende organisaties moeten een significant deel van de werknemers en werkgevers kunnen vertegenwoordigen. Ze moeten dit ook tot uitdrukking brengen door het algemeen belang te behartigen, met oog voor de deelbelangen van outsiders, zoals mensen werkzaam in de informele sector.

4 SER (2011) *Advies Ontwikkeling door duurzaam ondernemen*.

7. Bevorder transparantie

Transparantie over MVO-inspanningen zorgt voor kennis van resultaten en vergelijkbaarheid tussen initiatieven en strategieën. Uit onderzoek blijkt dat daarbij nog veel naar output en relatief weinig naar impact wordt gekeken⁵. Door breed geaccepteerde indicatoren te gebruiken, zoals die van Global Reporting Initiative (GRI) of COSA, kunnen bedrijven verbeteringen realiseren en impact versterken. De methodiek van True Price om externe effecten te moneteriseren is eveneens een goed voorbeeld.

Ook standaarden en keurmerken kunnen daaraan bijdragen. Het is echter niet altijd duidelijk waar keurmerken voor staan en of ze daadwerkelijk impact hebben. Door standaarden en keurmerken te stroomlijnen kunnen duurzame bedrijven zich beter onderscheiden. Daarbij zou het er vooral om moeten gaan dat standaarden en keurmerken OESO- en UNGP-proof zijn. Het Floriculture Sustainability Initiative, gesteund door het ministerie van Economische Zaken, ontwikkelt een equivalency tool om internationale keurmerken in de bloemen en sierteelt te vergelijken en wegen. Hierdoor wordt het voor zowel producenten als inkoopende bedrijven mogelijk verschillende keurmerken te gebruiken zolang ze een zelfde norm waarborgen.

Het voorbeeld van AkzoNobel laat zien dat zelf op bezoek gaan bij een leverancier, polshoogte nemen van de omstandigheden en vervolgens hulp aan bieden om samen te verbeteren, belangrijke toevoegingen zijn aan de meer traditionele auditing met bijbehorende afvinklijsten. Afnemers gaan met leveranciers voor een langere termijn een contract aan en werken samen aan verbetering van de productieomstandigheden. Hierbij gaat de verbetering van efficiëntie en productiviteit hand in hand gaan met de controle op de naleving van standaarden.

8. Zorg voor een consequent beleid als launching customer

Door in het duurzame-inkoopbeleid gewichten toe te kennen aan milieu- en sociale criteria kunnen zowel de rijksoverheid als lagere overheden transitieën verder aanzwengelen. Voor bedrijven moet wel duidelijk zijn welke criteria gelden en daarom moet zo veel mogelijk worden uitgegaan van bestaande normen. Uit de recente evaluatie van de (internationale) sociale voorwaarden (ISV) van het duurzame-inkoopbeleid blijkt dat de ISV slechts ten dele in lijn zijn met de OESO-Richtlijnen⁶. De minister van Wonen en Rijksdienst onderzoekt momenteel of het rijksinkoopbeleid in lijn kan worden gebracht met de richtlijnen.

5 Maas, K. & Liket, K. (2011) Social impact measurement: a classification of methods, in: *Environmental Management Accounting and Supply Chain Management*.

6 Berenschot (2014) *Evaluatie Sociale Voorwaarden Rijksinkoopbeleid*.

Bijlage

Sprekers expertmeetings

Kansen voor Nederland en Nederlandse bedrijven in mondiale duurzame ontwikkeling 12 november 2014

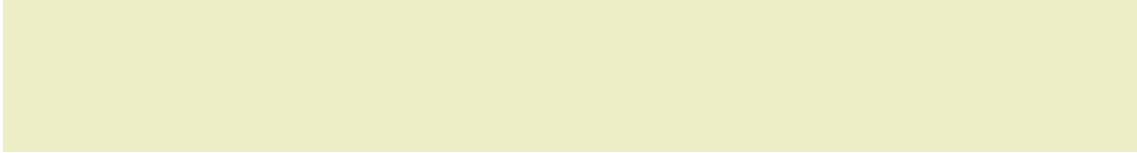
Marjolein Demmers (Royal HaskoningDHV)
 Eddy Esselink (MVO – de ketenorganisatie voor oliën en vetten)
 Nelo Emerencia (Topsector chemie)
 Jeroen Oudheusden (Floriculture sustainability initiative)
 Roy van Daatselaar (IDH Elektronikaprogramma)
 Dick Bartelse (AkzoNobel)
 Anniek Mauser (Unilever)
 Johan de Koning (Unilever)
 Marian van Weert (ICCO)

Kansen voor ontwikkelingslanden en opkomende markten in mondiale duurzame ontwikkeling - 10 februari 2015

Zahid Ali Abbasi (Embassy of Pakistan)
 Cherrel Hussain (Embassy of Pakistan)
 Atze Schaap (FrieslandCampina)
 Nanno Kleiterp (FMO)
 Rene de Sevaux (FMO)
 Piet Nelissen (World Organization of Workers)
 Bjorn van Heusden (World Organization of Workers)
 Peter Konijn (UTZ Certified)

Leefbaar loon - 18 februari 2015

Erica van Doorn (Fair Wear Foundation)
 René Kouwenhoven (FNV)
 Jordy van Honk (IDH Tea Program)
 Adrian de Groot Ruiz (True Price)
 Vincent Fobelets (True Price)

Samenstelling Commissie IMVO

Leden

Onafhankelijke leden

drs. M.I. (Mariëtte) Hamer (voorzitter)

drs. E.H.Th.M. (Ed) Nijpels

Vacature

Ondernemersleden

mr. L.A.M.C. (Linda) van Beek (VNO-NCW)

drs. G.A.M. (Gerard) van der Grind (LTO-Nederland)

M. (Marhijn) Visser

Werknemersleden

drs. M.J. (Marie José) Alting von Geusau (CNV)

drs. A.P.C.M. (Nic) van Holstein (VCP)

C. (Coen) van der Veer (FNV)

Adviserende leden

mr. H. (Herman) Mulder (Nationaal Contact Punt)

L.W. (Willem) Lageweg (MVO Nederland)

drs. J. (Joris) Oldenziel

D. (David) Vermijs MPP

Ministeriële vertegenwoordigers

M. (Marjan) Schippers (Buza)

mr. G.P.G. (Gerbert) Kunst

Secretariaat

drs. A.I. (Alexandra) van Selm

drs. N.A. (Nikolai) Bloem

mr. N. (Nadia) Cicek

Plaatsvervangende leden

drs. ing. E. (Eppy) Boschma

drs. S.J. (Sigrid) Verweij

drs. K. (Karen) Bouwsma

L.M. (Lucia) van Westerlaak

L.J. (Lodewijk) de Waal

dr. J. (Joseph) Wilde-Ramsing

M. (Maaike) Hofman

H. (Hans) Keulen

Publicatieoverzicht

Algemeen

Publicaties van de SER verschijnen digitaal. Alle publicaties zijn te downloaden op onze website. Sommige publicaties zijn in boekvorm te bestellen tegen vergoeding (€ 7,50). Kijk daarvoor onderaan de beginpagina van een publicatie.

Van de adviezen verschijnt eveneens een Engelstalige samenvatting. Deze is te vinden op de webpagina van het desbetreffende advies en de Engelstalige website van de SER.

Adviezen

De SER-agenda voor de Stad

2015, 124 pp., ISBN 978-94-6134-074-0, bestelnr: 15/05

Het Nederlandse stedenlandschap: impressies en achtergronden

Achtergronddocument bij het SER-advies Agenda Stad
2015, 84 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Leren in het funderend onderwijs van de toekomst

2015, 28 pp., ISBN 978-94-6134-075-7, bestelnr: 15/04

Sociale ondernemingen: een verkennend advies

2015, 134 pp., ISBN 978-94-6134-073-3, bestelnr: 15/03

Werkloosheid voorkomen, bewerken en goed verzekeren

2015, 216 pp., ISBN 978-94-6134-070-2, bestelnr: 15/02

Toekomst Pensioenstelsel

2015, 178 pp., ISBN 978-94-6134-069-6, bestelnr: 15/01

Arbeidsmigratie

2014, 264 pp., ISBN 978-94-6134-068-9, bestelnr: 14/09

Grenswaarde voor 1,3-Butadieen

2014, 20 pp., ISBN 978-94-6134-066-5, bestelnr: 14/08

Betere zorg voor werkenden

2014, 90 pp., ISBN 978-94-6134-065-8, bestelnr: 14/07

Calamiteitenregeling WW

2014, 22 pp., ISBN 978-94-6134-064-1, bestelnr: 14/06

Instemmingsrecht OR over arbeidsvoorwaarde pensioenen

2014, 74 pp., ISBN 978-94-6134-063-4, bestelnr: 14/05

MVO-convenanten

2014, 68 pp., ISBN 978-94-6134-062-7, bestelnr: 14/04

Discriminatie werkt niet!

2014, 130 pp., ISBN 978-94-6134-061-0, bestelnr: 14/03

Grenswaarde voor arseen en anorganische arseenverbindingen

2014, 22 pp., ISBN 978-94-6134-060-3, bestelnr: 14/02

Benoemingsrecht voor de Sociaal-Economische Raad voor de zittingsperiode 1 april 2014 tot en met 31 maart 2016

2014, 16 pp., bestelnr: 14/01

Naar macrostabiele reële pensioenen

2013, 30 pp., ISBN 978-94-6134-059-7, bestelnr: 13/06

ILO-verdrag 170

2013, 76 pp., ISBN 978-94-6134-056-6, bestelnr: 13/05

Grenswaarden voor chroom VI-verbindingen

2013, 22 pp., ISBN 978-94-6134-055-9, bestelnr: 13/04

Verbreding draagvlak cao-afspraken

2013, 76 pp., ISBN 978-94-6134-054-2, bestelnr: 13/03

Handmade in Holland: Vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie

2013, 96 pp., ISBN 978-94-6134-053-5, bestelnr: 13/02

Make it in the Netherlands! Advies over binding van buitenlandse studenten aan Nederland

2013, 58 pp., ISBN 978-94-6134-051-1, bestelnr: 13/01

Naar een Energieakkoord voor duurzame groei

2012, 32 pp., ISBN 978-94-6134-046-7, bestelnr: 12/07

Naar een kwalitatief goede, toegankelijke en betaalbare zorg: een tussentijds advies op hoofdlijnen

2012, 60 pp., ISBN 978-94-6134-045-0, bestelnr: 12/06

Reactie op (conceptnota van wijziging) wetsvoorstel versterking bestuur pensioenfondsen

2012, 19 pp., ISBN 978-94-6134-044-3, bestelnr: 12/05

Verschuivende economische machtsverhoudingen

2012, 228 pp., ISBN 978-94-6134-040-5, bestelnr: 12/04

Alternatieve geschilbeslechting in de EU

2012, 84 pp., ISBN 978-94-6134-043-6, bestelnr: 12/03

Werk maken van scholing, advies over postinitiële scholingsmarkt

2012, 144 pp., ISBN 978-94-6134-038-2, bestelnr: 12/02

Voorlopige nanoreferentiewaarden voor synthetische nanomaterialen

2012, 150 pp., ISBN 978-94-6134-035-1, bestelnr: 12/01

Medezeggenschap en (I)MVO

2011, 26 pp., ISBN 978-94-6134-033-7, bestelnr: 11/11

Ontwikkeling door duurzaam ondernemen

2011, 130 pp., ISBN 978-94-6134-032-0, bestelnr: 11/10

Grenswaarden voor asbest

2011, 22 pp., ISBN 978-94-6134-029-0, bestelnr: 11/09

Klachtenbehandeling aanstellingskeuringen

2011, 42 pp., ISBN 978-94-6134-027-6, bestelnr: 11/08

Rapporten

Kansen in mondiale duurzame ontwikkeling

2015, 38 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Nederlandse economie in stabielere vaarwater: een macro-economische verkenning

2013, 64 pp., ISBN 978-94-6134-052-8

Nieuwe EU-voorstellen Regulering en toezicht financiële sector

2010, 64 pp., ISBN 978-94-6134-006-1

Engelstalige publicaties

The Dutch Work Councils Act

Information brochure, 2011, 38 pp., ISBN 978-94-6134-028-3

The power of consultation: The Dutch consultative economy explained

General brochure, 2010, 34 pp., ISBN 978-94-6134-011-5

Europe 2020: The New Lisbon Strategy

Abstract, 2009, 40 pp., ISBN 90-6587-991-9, ordeno. 2009/04E

Nanoparticles in the Workplace: Health and Safety Precautions

Translation with abridged appendices, 68 pp., ISBN 90-6587-987-0, ordeno. 2009/01E

Social and Economic Council's Statement on International Corporate Social Responsibility

Statement, 2008, 91 pp., ISBN 90-6587-983-8

On sustainable globalisation: A world to be won

Abridged version, 2008, 132 pp., ISBN 90-6587-979-X, ordeno. 2008/06E

CAP Reform and Public Services of Agriculture

Abridged version, 2008, 52 pp., ISBN 90-6587-973-0, ordeno. 2008/05E

Overige publicaties

Leidraad personeelsvertegenwoordiging – met toelichting en bijlagen

2015, 82 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Voorbeeldreglement Ondernemingsraden – met toelichting en bijlagen

2015, 160 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Alle uitgaven zijn te bestellen:

- telefonisch (070 3499 671);
- via de website (www.ser.nl);
- door overmaking van de vermelde prijs op banknummer NL17INGB0667 165908 ten name van de SER te Den Haag, onder vermelding van het bestelnummer en de titel.

Colofon

Uitgave

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 499

E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

Tekst

Commissie IMVO

Fotografie

Shutterstock

Vormgeving en druk

2D3D, Den Haag (basisontwerp); Huisdrukkerij SER

© 2015, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding.

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 499
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

© 2015, Sociaal-Economische Raad